

**ЕКОНОМІЧНА
БЕЗПЕКА У
КОНТЕКСТІ
ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ**

Нова політична доба покликана до відновлення давно очікуваних державних атрибутів, серед яких домінуюче значення має суверенність як територіальна, так і економічна. Розглядаючи політику держави, ми водночас, робимо акцент на тому, що саме завдяки економічно-господарському комплексові всяка країна з позиції розвитку її економічного фундаменту досягала надто швидких темпів відродження і подальшого цілеспрямованого поступу вперед. З цього приводу доречним є приклад ряду країн Азіатсько-тихоокеанського регіону, серед яких значного прогресу досягли Японія, Корея, а, останнім часом, і Китай. У Європі справжнім "феноменом" економічного розвитку є Німеччина, яка найбільше потерпіла від жорстоких ударів другої світової війни, і вже у 1949 році досягла свого довоєнного розвитку, набираючи все більших темпів. Англія і Франція теж не лишилися осторонь єдиного європейського процесу, завдяки чому посідають чільне місце серед "сімки", яку склада-

**ЗАЙНЧКІВСЬКИЙ А.О.,
доктор економічних
наук, професор**

**БУГАЙ А.А.,
асистент**

*Український державний
університет харчових
технологій*

ють економічно найбільш розвинені країни світу. Лише поверховий аналіз, дає підставу говорити про елементарну господарську схему, що складається з: 1) людей, кадрів (фахівців досить високого рівня на всіх щаблях державно-господарського механізму); 2) ефективного впровадження результатів науки, техніки і передової виробничої практики; 3) сировинних і енергетичних запасів. А якщо заглибитись у більш детальне осмислення таких успіхів, то на чільне місце стають проблеми кадрів (фахівців різних рівнів) і інтелектуальна діяльність (через впровадження досягнень і пошук нових ідей).

Саме завдяки дії останніх чинників відбулися докорінні (революційні) зміни у економіках вище згаданих держав.

Разючих успіхів досягнуто у першу чергу через інтенсивне впровадження наукомістких технологій і найдосконаліших схем господарсько-виробничої діяльності, найбільш досконалу організацію праці. Часом у періодичних джерелах трапляються думки, що стосуються першочергової вагомості сировини та джерел енергії. Не будемо з цього приводу розгортати широку дискусію. Якщо взяти за приклад Україну, яка за рівнем сировинних і енергетичних запасів посідає одне з чільних місць не лише у Європі, але й у світі, а за рівнем споживання на одного жителя цієї держави – одне з останніх. У чім же річ? Отож, основна сума проблем знаходиться між рівнем запасів і фактичним їх використанням.

До тих пір, поки ми по-справжньому не осмислимо значення і ефективно (найбільш результативно) застосування наукомістких технологій, найдосконаліших схем державно-господарської діяльності, не навчимося запроваджувати найбільш досконалу організацію праці, ніхто і ніколи не відкриє нам таємницю до бажаного успіху. А якщо додати до цього, ще й дію законів ринкової економіки, що своєю суттю спрямовані на поглиблення існуючих протиріч і розширення конкурентного поля, то стане цілком зрозумілою істина, яка базується на невпинному пошуку форм і методів у боротьбі за існування.

Отже, виникає фундаментальна проблема між рівнем запасів життєзабезпечення і фактичним їх використанням. Навколо цієї думки спробуємо висвітлити наше бачення зазначеної теми.

Виходячи з того, що основою економіки даної держави є виробнича діяльність, завдяки якій первинний (сировинний) продукт природи перетворюється на множинні метаморфози товарних мас (споживних цінностей), неодмінно наштовхуємося на дві групи загроз (небезпек), які існують поза конкретною суб'єктивної волею людини. Перша – це загрози самої природи, бо вона нічого "так собі" не віддавала ніколи, завжди існують і будуть існувати небезпеки, а відтак, загрози людському здоров'ю, грошово-матеріальним ціннос-

тям, і, зрештою, – самому життю. Прикладів – безліч. Друга група загроз (небезпек) – соціального (державного і міжнародного) внутрішнього (ендо) – і зовнішнього (екзогенного) спрямування.

Для подолання небезпек природного характеру постійно виникає потреба прогнозних оцінок критичних ситуацій, а подолання загроз державного і міждержавного характеру можна досягти шляхом досягнення компромісів і впровадження прогресивних технологій на мікро- і макроекономічних рівнях з врахуванням специфічних умов існування регіональних і глобальних економічних комплексів.

За відомою схемою рух створених цінностей скеровується у русло розподілу між усіма сферами, що передбачає адекватні умови як для жителів міста, так і села. Тут виникає складний вузол господарських питань, що об'єктивно вимагає їх поступового і планомірного вирішення. Розподільчі процеси у державі повинні відбуватись на підставі міжнародних прав людини та відомих нормативів і особливостей регіональної і глобальної економіки, скажімо Європи і світу. Таким чином, створені цінності знаходячись в умовах певної невизначеності, попадають до певної міри у загрозову ситуацію. Подолати останню можна завдяки втручанням норморежуючих і нормативно-правових чинників держави, а іноді і застосуванню важелів міжнародного характеру.

Дальший рух створених цінностей знаходить своє відображення у процесі обміну, під час якого одна мінова вартість (цінність) ототожнюється (прирівнюється) до іншої, набуває свого дальшого товарно-матеріального і грошового спрямування на підставі постійно діючих діалектичних законів. Отже, особливою характеристикою цього процесу є обов'язкове дотримання правил обміну конкретних товарів на рівнототожні вироби (цінності), керуючись відомими у всьому світі нормами ринкової економіки, яка передбачає строгість вимог виробників і споживачів при виконанні компромісних рішень.

За відомими принципами руху новостворених (знов створених) матеріальних і духовних цінностей залишається остання стадія – споживання (використання) зазначених вартостей кожним суб'єктом (індивідуумом) зокрема. При цьому зрозуміло, що споживання як явище і як процес заслуговує на прискіпливий аналіз, не залишаючи його у формі простої згадки. З точки зору природних потреб – це життєва необхідність; з точки зору державних і суспільних потреб – це обов'язкова умова діяльності всього народногосподарського комплексу, його кінцева мета. Для задоволення прав споживачів необхідною мовою є дотримання правил і санітарно-епідеміологічних нормативів торгівлі, використання спеціальної інфраструктури, максимальне сприяння вітчизняному товаровиробникові усіх сфер діяльності та форм власності.

Отже, створення конкретних цінностей матеріального і духовного змісту змушує їх творців (виробників) керуватись потребами держави і кожного її жителя. Нажаль, як засвідчує практика останнього десятиріччя, далі різноликвих обіцянок різних інституцій влади, справа не рухається. Зрозуміло, що незахищене, незабезпечене необхідними продуктами і речами населення, стає небезпечним, некерованим, створює загрозу економіці України.

Саме завдяки останній, керівництво всякої держави (у тому числі і України) повинне приймати ряд докорінних рішень, результати яких змогли б загасити неминучі спалахи соціальних невдоволь, а відтак, і збурень. Адже відома істина, – всякому терпінню приходиться критична межа.

Таким чином, акцентуючи увагу на особливостях діяльності народногосподарського комплексу, приходимо до висновку, що подолання всіляких загроз і небезпек природного і соціально-політичного характеру веде до задоволення першочергових потреб життєзабезпечення населення країни. У свою чергу, це призводить до створення умов економічної безпеки у державі.

Виходячи з імперативу, що всяка державна політика є втіленням її реальної економіки, констатуємо факт необхідності конкретних дій, спрямованих на подолання негативних явищ як у економіці, так і політиці держави в цілому.

Якщо конституція держави є основним законом політичного і суспільного життя, то державний бюджет є таким же законом її економіки¹. Отже, говорячи про його соціальну спрямованість, необхідно потурбуватись про його реальне соціальне втілення (наповнення). Адже за логікою речей, – у всьому світі творці матеріальних і духовних благ (цінностей) кожної країни знаходяться у полі зору керівництва, найпершої уваги як у вигляді заробітної плати, так і у вигляді різних форм реального соціального захисту. Отже, турбота про соціальну захищеність населення та наведення порядку у механізмі заробітної плати, її максимальній рівноцінності, шлях до створення нормальних умов економічної безпеки, а відтак, і державної політики України.

Якщо більш детально зупинитись на структурі чинників економічної безпеки, то можна виділити два основні блоки: перший – це внутрішні, внутрідержавні; другий – зовнішні, що являють собою сукупність впливів держав ближнього і далекого зарубіжжя. Доречним, з цього приводу було б назвати діяльність незовсім коректного змісту з боку Румунії та її викидами залишків від золотоносної сировини (ціанідів) у води Дунаю, що завдало серйозних збитків фауні та природокористуванню таких придунайських міст як Рені, Кілія, Ізмаїл, Вилкове. Спроби завозити на нашу територію відходи АЕС деяких країн Європи, що являють собою явну радіоактивну загрозу.

Сюди належить і посилена увага та поширення продуктів і товарів, отриманих шляхом клонування і генної інженерії рослинного і тваринного походження та інше.

Слід зазначити, що загальний економічний стан держави веде до порушень правил і нормативів, виробничих схем і технологічних процесів. Варто назвати лише декілька прикладів. Скажімо, не скрізь на виробництвах, де це можливо, застосовується замкнений цикл користування водою з технічною метою, раціональне використання електричної і теплової енергії, сировини і технологічного устаткування та спорядження.

Лише поверховий аналіз засвідчує, що недотримання виробничої дисципліни на підприємствах усіх галузей і різних форм власності веде до поглиблення кризових явищ, сприяючи тим самим розвиткові затратних економічних тенденцій. Зрозуміло, що такий перебіг подій у державі веде до створення небезпечних умов для всього народногосподарського комплексу у цілому і кожної його галузі зокрема. Отже, досягти суттєвих змін у позитивному напрямі можна лише за умови виконання основних міжнародних правил торгівлі ГАТТ/ СОР та обов'язкового дотримання виробничих правил і технологічних вимог.

В основі суми чинників антропогенного походження лежить некомпетентне ставлення до раціонального використання джерел життєзабезпечення, що тривалий час було пов'язане з безвідповідальністю і споживацьким характером господарської діяльності. Під час соціалістично-комуністичної ідеології творилося непоправне зло у природокористуванні, що не могло не позначитись на родючості ґрунтів продуктивності лісів, водних запасів, надр. Всебічний розвиток (особливо на Україні) підприємств військово-промислового комплексу вплинув (завдав непоправної шкоди) оточуючому середовищу, а відтак, і економіці у цілому.

До цього часу знаходимо місця безгосподарного (з порушенням правил безпеки) зберігання виробів та їх побічних матеріалів металургійними і хімічними підприємствами, минулими колгоспами і радгоспами при використанні хімічних засобів боротьби з шкідниками і хворобами сільгоспкультур, а також при застосуванні добрив та реагентів для зменшення (або повної нейтралізації) кислих і солоних реакцій ґрунтів.

Справді, коли повсюдним був принцип "нічийності", який тривав понад сімдесят років, то у людей (особливо керівників різних рангів) втрачилось почуття прискіпливо-господарського ставлення до своїх вчинків (виробничої діяльності) та їх результатів. Практично, увсебіч спрацьовував механізм розвитку високозатратної економіки. Ніхто нікого не питав "як?, за рахунок чого?" отримано даний результат, який здебільшого був наднормативним у використанні (еле-

ктричної та теплової) енергії, сировинних і матеріальних, а також фінансових ресурсів. Отже, результати були, але одержані вони були шляхом перевищення нормативних затрат, які здійснювались на основі простого і звуженого відтворення. Все більше загострювались суперечності між містом і селом, між промисловістю і сільським господарством, що неминуче призводило до поглиблення нееквівалентного обміну результатів праці промислового і аграрного секторів економіки, а це не могло не впливати на виникнення конфліктних ситуацій, що суттєво позначалося на політичному кліматі держави.

Не дивлячись на існування всяких законів (у тому числі і економічних!) поза волею і діяльністю конкретних людей, застосування (використання їх) здійснюється волею і розумом (правда, не завжди життєстверджуючим) тих же людей – суб'єктів всякої (окрім природної) діяльності, наскрізь пронизаної суб'єктивізмом через витворені різні системи залежностей і відносин. Саме, завдяки таким "ієрархіям", які у ширвжитку (особливо науковому) називаються "системами, системністю, системним методом і системним підходом" помічаємо – "безсистемність" у всіх формах свого прояву, яка веде суспільно-державне життя в "нікуди"².

Отже, держава може вижити і успішно розвиватись у перспективі, якщо основні нормо-регулюючі установки державної влади будуть однаково простими і зрозумілими, а також однаково обов'язковими до виконання і дотримання регламентних норм для всієї ієрархії державної влади. Для прикладу, – наведення достойного людського наймення порядку у сфері оплати праці, соцзахисту і різних форм податків і стягнень (з мінімальним розривом рівня простої людини і найвищого держпосадовця), було б реальним проявом сучасної державної політики на рівні розвинених країн у Європі і світі.

ПОСИЛАННЯ.

- ¹ Див.: Конституція України: прийнята на 5-й Сесії Верховної Ради України. – К., 1996. – 54 с.;
- Звернення Президента України Л.Д. Кучми до Верховної Ради, до народу України (березень, 2000 року).
- ² Див. дет.: Пастернак-Таранушенко Г. Безпека: система, підсистема, оцінки, нова зброя // Економіка України. – 1999. – №2.